अक्षर वाङ्मय

अंक : ६२

वर्ष : सोळावे ऑक्टोबर-नोव्हेंबर-डिसेंबर २०२५ अंक : दुसरा

संपादक
डॉ. नानासाहेब सूर्यवंशी

अक्षर वाङ्मय

वर्ष : पंधरावे - अंक : दोन ते तीन

ऑक्टोबर २०२४ ते मार्च २०२५

सुधीर रसाळ विशेषांक

मुंबईला जाऊन वाचन करावे लागेल. त्याबरोबरच
रामायण महाभारत (मराठी भाषांतरे) वाचून
मूळ कथा व नाटकातील कथा यांची तुलना
करावी लागेल ... मूळ कथेत
कोणते बदल ... र हे
बदल करून ... कोणता नवा
अर्थ दिला ... मूळ मानाने
अभ्यासाची ही दिशा आहे. नंतर आपण
अधिक चर्चा करून अभ्यास कसा करावयाचा
ते ठरवू. तुम्ही ज्या नोट्स काढणार आहात
त्या मीही वाचणार आहे. तूर्त तुम्ही
व. दि. कुलकर्णी यांचे "सौभद्र: घटना व स्वरूप"
हे पुस्तक वाचा. अण्णासाहेब किर्लोस्करांचे सौभद्र
नाटक वाचा. व महाभारतातील मूळ कथेला
अण्णासाहेबांनी जो नवा अर्थ दिला आहे त्याचे
स्वरूप व वैशिष्ट्ये सांगणारा लेख तयार करा.
हे काम दोन महिन्यात करावे. लेख तयार
होताच माझ्याकडे पाठवावा, म्हणजे दिशा
नक्की करता येईल.

आपल्या सौभाग्यवतींना स.न. व
दोन्ही मुलांना आशीर्वाद.

आपला

संपादक

डॉ. नानासाहेब सूर्यवंशी

आर. एन्. आय. फॉर इंडिया नवी दिल्ली
र. नं. - MAHMAR-36829-2010

ISSN – 2229-4929
UGC Approved and
Peer Reviewed Journal

अक्षर वाङ्मय

अंक ६२

वर्ष : सोळावे अंक : दुसरा

ऑक्टोबर-नोव्हेंबर-डिसेंबर २०२५

संपादक
डॉ. नानासाहेब सूर्यवंशी

कार्यकारी संपादक
डॉ. शिवाजीराव देशमुख

मार्गदर्शक
डॉ. अरुण प्रभुणे

संपादक मंडळ
डॉ. विजय वारकड **डॉ. दीपक चिद्दरवार**
डॉ. रत्नाकर बेडगे **डॉ.अंजली मस्करेन्हस**

अमेरिकेतील समन्वयक
रमेश देशपांडे • सोनाली जांभेकर

प्रकाशक : सौ. रेखाताई नानासाहेब सूर्यवंशी, प्रतीक प्रकाशन,
'प्रणव', रुक्मे नगर, थोडगा रोड, अहमदपूर ४१३५१५.
मुद्रक : श्री. जे. प्रिंटर्स, प्रा.लि., १४१६, सदाशिव पेठ, पुणे-४११ ०३०
साहित्य व वर्गणी पाठविण्याचा पत्ता : डॉ. नानासाहेब सूर्यवंशी
'प्रणव', रुक्मे नगर, थोडगा रोड, अहमदपूर, ता. अहमदपूर
जि. लातूर ४१३५१५. भ्रमणध्वनी : ९४२३६५५८४१
E-mail : suryawanshinanasaheb67@gmail.com.

वार्षिक वर्गणी : रु. ५००/- **द्विवार्षिक वर्गणी :** रु. ९००/-
पंचवार्षिक वर्गणी : रु.२०००/- **अंकाचे मूल्य :** रु. १२५/-

* महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकाच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले असले तरी या नियतकालिकातील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.
* या अंकातील लेखांतून व्यक्त झालेल्या लेखकांच्या मतांशी संपादक, संपादक मंडळ, प्रकाशक व मुद्रक सहमत असतीलच असे नाही.

R. N. I. FOR INDIA New Delhi
R. No. – **MAHMAR-36829-2010**

ISSN – 2229-4929
UGC Approved and
Peer Reviewed Journal

AKSHAR WANGMAY

ISSUE 62

Year : 16 Volume : 2

October-November-December 2025

Editor-in-Chief
Dr. Nanasaheb Suryawanshi

Executive Editor
Dr. Shivajirao Deshmukh

Advisor
Dr. Arun Prabhune

Editorial Board

Dr. Vijay Warkad **Dr. Deepak Chiddarwar**
Dr. Ratnakar Bedge **Dr. Anjali Mascarenhas**

U.S.A. Coordinator
Ramesh Deshpande • Sonali Jambhekar

Publisher : Sou. Rekhatai Nanasaheb Suryawanshi, Pratik Prakashan, 'Pranav', Rukme Nagar, Thodga Road, Ahmedpur 413515
Printer : Shri. J. Printers Pvt.Ltd. 1416, Sadashiv Peth, Pune 411 030

Address for sending articles and fees : Dr. Nanasaheb Suryawanshi
'Pranav', Rukme Nagar, Thodga Road, Ahmedpur 413515
District : Latur
Mobile phone : 9423655841
E-mail : suryawanshinanasaheb67@gmail.com

Subscription Rates Yearly : Rs. 500/- **Five Years :** Rs. 2000/-
Two years : Rs. 900/- **Current Volume :** Rs. 125/-

---

* Maharashtra State Literary and Cultural Board has granted funds for the Publication of this Journal. But Maharashtra State Literary and Cultural Board has not been responsible for writers opinion in this Journal.
* The content and opinions expressed in the articles are the views of the authors and do not necessarily reflect the views and opinions of the periodical's Editorial Board, publisher or the advisor. The authors are solely responsible for the facts and accuracy of the content of the articles.

अनुक्रम

❐ संपादकीय ------------------------------------ ४

❐ मुखपृष्ठाविषयी ------------------------------- ०६

❐ श्रीरामाचा पाळणा ---------------------------- २३

अनिल देशपांडे

❐ संत कबीर ------------------------------------ ३०

डॉ. जनार्दन वाघमारे

❐ पं. भीष्माचार्य यांच्या साहित्यातील महानुभवीय सांकेतिक सकळलिपी ---------------------------- ५५

विशाल हिवरखेडकर

❐ गोमंतकातील 'वेताळ' आणि 'बेताळ' देव : स्वरूप आणि आराधना पद्धती ---------------------- ६६

डॉ. हेमांत अय्या

❐ मराठी गझलक्षेत्रातील माझी वाटचाल------------------ ७८

डॉ. अविनाश सांगोलेकर

❐ वैष्णवांचा जीवनधर्म जोपासणारी प्रदीप पाटलांची कविता------- ९०

डॉ. केशव पाटील

❐ वैश्विक आणि देशीय साहित्य कला जाणिवांचा तळठाव : 'आरोह-अवरोह' ---------------------- ९९

जयप्रभू कांबळे

❐ 'खाणमाती' गोमंतकीय काळाचा चिंतनशील दस्तऐवज ------- १०७

धनाजी घोरपडे

❐ ग्रामजीवनाच्या दु:ख व शोषणाचा चिंतनशील आलेख : 'लुटीचा ताळेबंद' ------------------------------ ११६

डॉ. कमलाकर चव्हाण

❐ कुणब्याच्या वेदनेचे गांभीर्य लक्षात आणून देणारी सुभाष बागल यांची कविता ---------------------------------- १२६

डॉ. वैजनाथ कदम

❐ 'अक्षरवाङ्मय'चे नूतन व नूतनीकरण केलेले वर्गणीदार ------- १३०

❐ संपादक मंडळ -------------------------------- १३२

संपादकीय

'अक्षर वाङ्मय ऑक्टोबर-नोव्हेंबर-डिसेंबर २०२५' चा अंक १६ व्या वर्षातला पहिला अंक आहे. सदर अंकाच्या प्रकाशनाने आम्ही १६ व्या वर्षांत यशवस्वी पदार्पण केले आहे! म्हणून हा अंक म्हणजे आमच्या १५ वर्षांतील यशस्वी वाटचालीतला एक महत्त्वाचा टप्पा आहे.

आधीच्या सर्व अंकांप्रमाणे सदर अंकातील पहिला लेख 'मुखपृष्ठाविषयी....' आहे. या वेळचा 'मुखपृष्ठाविषयी...' लेख विशेष कारणाने लक्षात राहण्यासारखा आहे. कारण यावेळचा लेख सुवर्ण महोत्सवी म्हणजे ५० वा लेख आहे! असे असल्याने त्याचे विशेष महत्त्व आहे. आम्हाला हे लिहिताना आनंद होतो आहे की सदर अंक हा १६ व्या वर्षातला १ ला अंक आणि त्यात प्रकाशित होणारी ५० वी मुखपृष्ठकथा! हा अपूर्व योग म्हणजे जणू 'मणिकांचन योग' म्हणजे अत्यंत शुभ योग जुळून आला आहे असे म्हणावे वाटते. 'मुखपृष्ठाविषयी...' चे सर्व लेख डॉ. अरुण प्रभुणे यांनी एकटाकी लिहिलेले असून ते खास 'अक्षर वाङ्मय'साठीच लिहिलेले आहेत ही यातील विशेषता आहे. म्हणून तीही इथे नोंदवणे आवश्यक आहे.

सदर अंकातील 'मुखपृष्ठाविषयी...' हा लेख ग्रीस मधील सुमारे ३००० वर्षांपूर्वीच्या प्राचीन अपोलो मंदिराच्या अवशेषांसंदर्भातील आहे. प्राचीन ग्रीक संस्कृतीतील अपोलो हा भविष्यकथनाचा जसा देव आहे तसाच संगीत कलेचाही तो देव आहे. ९ स्फूर्तिदेवतांचा तो अधिष्टाता आहे. अपोलो देवाच्या हातातील आलंबन किथारा हे तंतुवाद्य असल्याने त्या वाद्याची जन्मकथा ही या लेखात दिली आहे. अपोलो भविष्यकथनाचा देव असल्याने तत्कालीन भविष्यकथन कशा प्रकारे होत असे याचाही इथे तपशीलाने विचार केला गेला आहे.

श्री. अनिल देशपांडे यांनी संकलित केलेले एक उत्तम पारंपरिक पौराणिक अंगाईगीत ‘अंगाईगीते : भारतीय आणि जागतिक – अक्षर वाङ्मय अंगाईगीत विशेषांका’त समाविष्ट होऊ शकले नव्हते. ते अंगाईगीत आम्ही सदर अंकात आवर्जून समाविष्ट करीत आहोत.

अरबी भाषेत गझलचा उगम झाला असला तरी मराठीतही ती लिहिली जाऊ लागली. डॉ. अविनाश सांगोलेकर यांनी जसे गझललेखन केले आहे तसेच या विषयावर तात्त्विक विवेचनही केले आहे. म्हणून या विषयावर त्यांनी जर काही लेखांची लेखमाला सिद्ध केली तर ‘अक्षर वाङ्मय’ त्या लेखमालेस प्रसिद्धी देईल, अशा प्रकारची विनंतीवजा अपेक्षा आम्ही त्यांच्याकडे व्यक्त केली. डॉ. अविनाश सांगोलेकरांनी ती विनंतीवजा अपेक्षा मान्य केल्याने ‘मराठी गझलक्षेत्रातली माझी वाटचाल’ ही लेखमाला आम्ही सदर अंकापासून प्रकाशित करीत आहोत.

या शिवाय डॉ. जनार्दन वाघमारे यांचा ‘संत कबीर’ यांच्यावरील अभ्यासपूर्ण प्रदीर्घ लेख आणि गोव्यातील लोकसाहित्याचा विचार करणारा डॉ. हेमंत अय्या यांचा संशोधनपरलेख सदर अंकात समाविष्ट आहेत.

कमी कालावधीत ‘अंगाईगीत विशेषांक’ व ‘डॉ. सुधीर रसाळ विशेषांक’ हे दोन विशेषांक ‘अक्षर वाङ्मय’ने प्रकाशित केल्यामुळे ग्रंथ परीक्षणे प्रकाशित करता आली नाहीत. हे लक्षात घेऊन सदर अंकात ग्रंथ परीक्षणांना स्थान देण्यात आले आहे. जयप्रभु कांबळे, धनाजी घोरपडे, डॉ. केशव पाटील, डॉ. कमलाकर चव्हाण, डॉ. वैजनाथ अनमुलवाड या अभ्यासकांची ग्रंथ परीक्षणे वाचकांना सदर अंकात आस्वादता येणार आहेत.

‘अक्षर वाङ्मय’च्या आजवरच्या अंकांसारखेच अभ्यासू वाचक सदर अंकांचेही मनापासून स्वागत करतील अशी आशा आहे.

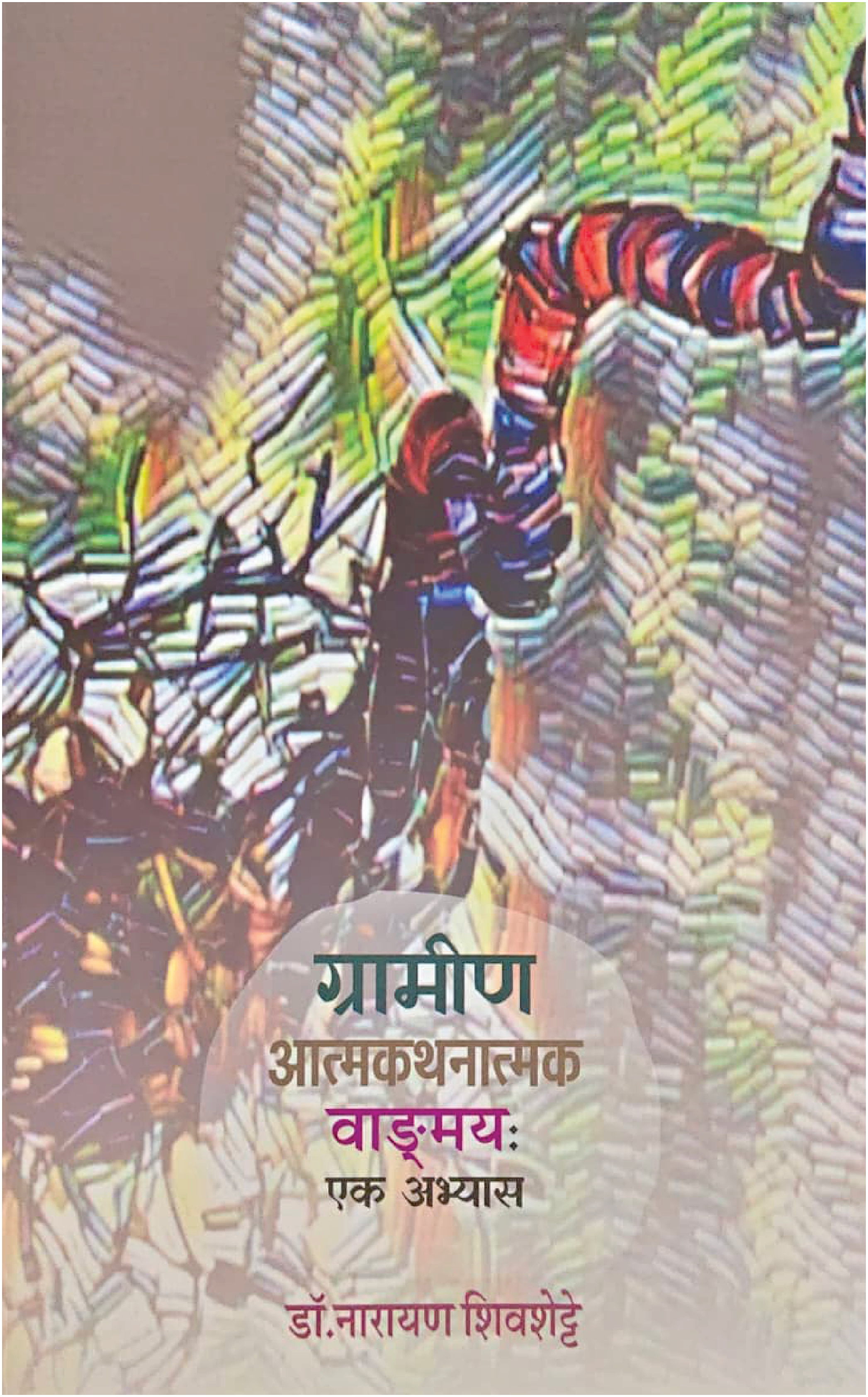

ग्रामीण आत्मकथनात्मक वाङ्मय: एक अभ्यास

डॉ.नारायण शिवशेट्टे

RNI - No. MAHMAR 36829-2010 ISSN -2229-4929
Post Registration No. Akshar Wangmay - L/2/RNP/OMD-377/2024-2026

माणूस आणि प्राणी यांच्या निरागस मैत्रीचे
विलोभनीय दर्शन घडविणारी बालकादंबरी...

अवखळ अप्पू

खोडकर अप्पूच्या लडिवाळ गमतीजमती!
अप्पूची दोस्ती म्हणजे खूप सारी मौजमस्ती!

साहित्य अकादमी पुरस्कारप्राप्त लेखकाची नवी बालकादंबरी

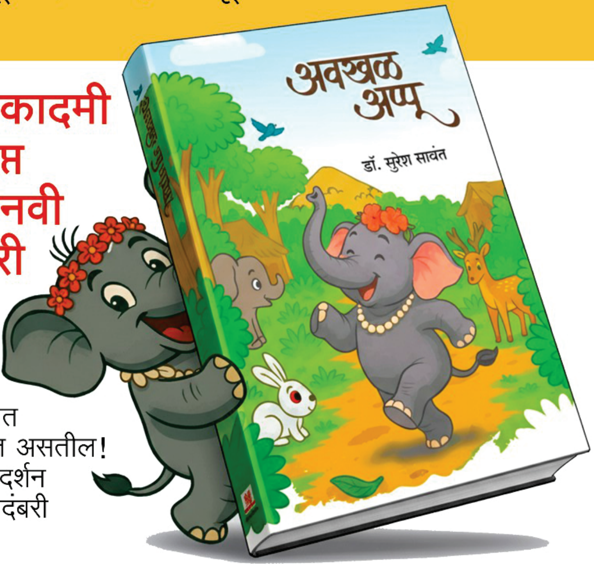

ह्या अप्पूला रोज
नवेनवे प्रश्न पडतात
जे तुम्हालाही पडत असतील!
हसतखेळत जीवनदर्शन
घडविणारी बालकादंबरी
अवखळ अप्पू

लेखक : डॉ. सुरेश सावंत
पाठराखण : डॉ. नारायण देसाई
सजावट : विजयकुमार चित्तरवाड
प्रकाशक : दिलीपराज प्रकाशन, पुणे.
आर्ट पेपरवरील रंगीत पृष्ठे ८०
किंमत रु. २३०

प्रति, ______________________________

____

____

____

Book-Post

इंटरनेट आवृत्तीचे संकेतस्थळ
https://aksharwangmay.org

प्रेषक,
डॉ. नानासाहेब सूर्यवंशी, 'प्रणव' रुक्मे नगर, थोडगा रोड, अहमदपूर, जि. लातूर-४१३५१५

'अक्षर वाङ्मय' हे मासिक प्रकाशक रेखाताई नानासाहेब सूर्यवंशी यांनी प्रतीक प्रकाशन, 'प्रणव' रुक्मे नगर, थोडगा रोड, अहमदपूर, जि. लातूर-४१३५१५ येथे प्रकाशित केले.